👩‍🏫 מהדורה למורה – שאלות שאין להן תשובה בסוף הספר

טקסט עיוני · כיתה ט' · זהות ותרבות · מסלול רגיל

💡 מבנה הדף: פתיחה ← טקסט בפסקאות מסומנות ← חלק א' איתור (רמה א') ← חלק ב' הסקה, השוואה ומונח (רמה ב') ← חלק ג' טיעון ועמדה (רמה ג') ← משימת כתיבה ← כרטיס יציאה.

חלק א' – איתור מידע

1. הביאו שתי דוגמאות לשאלות פילוסופיות מתוך פסקה ב'. · "האם תמיד אסור לשקר?", "מה הופך מישהו לחבר אמיתי?"

2. מה נאמר במשנה במסכת אבות, לפי פסקה ג'? · "אם אין אני לי – מי לי? וכשאני לעצמי – מה אני? ואם לא עכשיו – אימתי?"

3. ציינו שלוש דרכים שהציעו פילוסופים לחשוב על טוב ורע (פסקה ה'). · לבדוק את התוצאות; לשמור על כללים שאסור להפר; לשאול מה היה עושה אדם טוב והגון.

חלק ב' – הסקה, השוואה ומונח

4. (הסקה) מדוע, לדעתכם, מפסיקים רוב האנשים לשאול "למה?" כשהם גדלים? מה אפשר להסיק מכך על הצורך בלימוד פילוסופיה? · כי מתרגלים לתשובות ומתביישים; לכן צריך לעודד בכוונה את השאלה ולחזור לסקרנות של הילדות.

5. (השוואה) השוו בין "דע את עצמך" לבין "אם אין אני לי – מי לי?" (פסקה ג'). מה משותף לשני הרעיונות, ובמה הם שונים? · משותף: שניהם מפנים את האדם להתבונן בעצמו. שונים: "דע את עצמך" – הכרה עצמית; המשנה מוסיפה גם אחריות על עצמי, התייחסות לאחרים ("כשאני לעצמי – מה אני?") ודחיפות לפעול ("אם לא עכשיו").

6. (מונח) הסבירו מהו "ניסוי מחשבתי", ומה הקשר בין ניסוי הספינה לבין השאלה "מי אני?". · סיפור דמיוני שעוזר לחשוב על שאלה מופשטת. כמו הקרשים בספינה, גם הגוף והדעות שלנו מתחלפים – ולכן נשאלת השאלה מה נשאר קבוע ומגדיר את "אני".

חלק ג' – טיעון ועמדה

7. יש הטוענים שצריך להוסיף לתוכנית הלימודים בחטיבה שיעור פילוסופיה קבוע, ויש הטוענים שזה בזבוז זמן על שאלות שאין להן תשובה. באיזו עמדה אתם תומכים? נמקו, והסתמכו על פרט אחד לפחות מן הטקסט או מניסיונכם. · תשובה פתוחה: עמדה + נימוק + ראיה (קהילת חקירה, "אין מנצחים", דילמות טוב ורע בכיתה, "את הקול שלכם").

משימת כתיבה – מה בודקים

8. בחרו אחת מן הדילמות בפסקה ה' (למשל: האם מותר לשקר כדי לא לפגוע?). כתבו פסקת עמדה, והתמודדו עם טענה נגדית אחת (8–10 שורות). · עמדה ברורה, שני נימוקים, טענה נגדית והתמודדות איתה, דוגמה, סיום.

📋 מחוון לתשובה הפתוחה (חלק ג')

4 – מצוין · עמדה ברורה בפתיחה; שני נימוקים הגיוניים; הוכחה או דוגמה מדויקת מן הטקסט (עם ציון פסקה); סיכום; לשון תקינה ומכבדת.

3 – טוב · עמדה ברורה; נימוק אחד מפותח היטב; דוגמה מן הטקסט או מן הניסיון; מבנה מסודר.

2 – חלקי · עמדה קיימת אך לא חדה; נימוק כללי; אין דוגמה או שהדוגמה אינה קשורה.

1 – בהתחלה · חוזר על הטקסט בלי עמדה, או עמדה בלי נימוק.

✏️ דף עבודה – 🤔 שאלות שאין להן תשובה בסוף הספר

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

טקסט עיוני · כיתה ט' · מסלול רגיל

💡 מה הופך מעשה לטוב? האם אני אותו אדם שהייתי בכיתה א'? למה בכלל אנחנו כאן? אלה שאלות פילוסופיות, ואין להן תשובה בסוף הספר. הטקסט העיוני שלפניכם מזמין אתכם לחשוב עליהן – ולגלות שאתם כבר פילוסופים.

טקסט עיוני

🤔 שאלות שאין להן תשובה בסוף הספר

כל ילד הוא פילוסוף

א מי שבילה פעם זמן עם ילד בן ארבע מכיר את השאלה "למה?", שחוזרת שוב ושוב עד שהמבוגר מתייאש. "למה השמיים כחולים? למה צריך לישון? למה סבתא מתה?" ילדים קטנים שואלים שאלות פילוסופיות בלי לדעת שזה מה שהן. עם השנים רובנו מפסיקים לשאול, כי מתרגלים לתשובות או כי מתביישים. הפילוסופיה, במובן הפשוט ביותר, היא האומץ להמשיך לשאול "למה?" גם כשנדמה שהתשובה ברורה.

מה זו שאלה פילוסופית?

ב שאלה פילוסופית שונה משאלה במתמטיקה או בהיסטוריה. לשאלה "כמה זה שבע כפול שמונה?" יש תשובה אחת נכונה. לשאלה "באיזו שנה הוקמה המדינה?" אפשר למצוא תשובה בספר. אבל לשאלות כמו "האם תמיד אסור לשקר?" או "מה הופך מישהו לחבר אמיתי?" אין תשובה שאפשר לבדוק במעבדה. ובכל זאת, יש תשובות טובות יותר וטובות פחות: תשובות מנומקות, שבודקות מקרים שונים ומתמודדות עם טענות נגד.

דע את עצמך

ג אחת הקריאות הפילוסופיות העתיקות ביותר היא "דע את עצמך", שנחקקה לפי המסורת בכניסה למקדש ביוון העתיקה. לפי הרעיון הזה, לפני שאדם מנסה להבין את העולם, עליו להבין את עצמו: מה הוא באמת רוצה, במה הוא מאמין, ולמה. גם במקורות היהודיים יש רעיון קרוב. במשנה, במסכת אבות, נאמר: "אם אין אני לי – מי לי? וכשאני לעצמי – מה אני? ואם לא עכשיו – אימתי?" שלוש שאלות קצרות, שאפשר לחשוב עליהן כל החיים.

ניסוי מחשבתי: הספינה

ד פילוסופים אוהבים "ניסויים מחשבתיים" – סיפורים דמיוניים שעוזרים לחשוב. הנה אחד עתיק: לספינה עץ ישנה מחליפים, במשך שנים, קרש אחרי קרש, עד שלא נשאר בה אף קרש מקורי. האם זו עדיין אותה ספינה? ואם מישהו אסף את כל הקרשים הישנים ובנה מהם ספינה – איזו מהשתיים היא "המקורית"? השאלה נשמעת משעשעת, אבל היא נוגעת בנו: גם התאים בגוף שלנו מתחלפים, והדעות שלנו משתנות. מה בכל זאת הופך אותי ל"אני"?

טוב ורע בכיתה

ה שאלות על טוב ורע אינן רק בספרים עבים. הן מופיעות בכל יום בכיתה: האם להגיד למורה שחבר העתיק? האם מותר לשקר כדי לא לפגוע ברגשות של מישהו? האם הוגן שכולם יקבלו אותו ציון על עבודה קבוצתית? פילוסופים הציעו דרכים שונות לחשוב על כך. יש שאמרו שצריך לבדוק את התוצאות – מה יביא הכי הרבה טוב. יש שאמרו שיש כללים שאסור להפר בשום מצב. ויש שאמרו לשאול: מה היה עושה אדם טוב והגון במקומי?

למה זה טוב לנו?

1 בבתי ספר בכמה מדינות מלמדים פילוסופיה כבר מגיל צעיר, בשיחות "קהילת חקירה": יושבים במעגל, קוראים סיפור קצר, ושואלים יחד. מורים שמנחים שיחות כאלה מספרים שהתלמידים לומדים להקשיב, לנמק, לשנות דעה בלי להתבייש, ולכבד את מי שחושב אחרת. "בשיחה פילוסופית אין מנצחים," אומרת מורה שמנחה מעגלים כאלה בחטיבת ביניים. "יש רק אנשים שחושבים טוב יותר בסוף השיחה מאשר בתחילתה."

שאלה לדרך

2 אז בפעם הבאה שתשאלו את עצמכם שאלה "גדולה מדי" – מה הטעם, מה צודק, מי אני – אל תמהרו לגרש אותה. שבו איתה רגע. כתבו אותה. שאלו חבר מה הוא חושב. ייתכן שלא תמצאו תשובה סופית. אבל בדרך תמצאו משהו חשוב לא פחות: את הקול שלכם.

📚 **מילים חשובות: פילוסופיה** – תחום של חשיבה על שאלות גדולות: מה טוב, מה נכון, מי אני · **מנומקת** – שיש בה הסבר והוכחה · **נחקקה** – נחרטה, נכתבה באבן · **אימתי** – מתי (בלשון עתיקה) · **ניסוי מחשבתי** – סיפור דמיוני שעוזר לחשוב על שאלה · **להפר** – לא לקיים (כלל, הבטחה) · **הגון** – ישר, הוגן

חלק א': איתור מידע (רמה א')

1. הביאו שתי דוגמאות לשאלות פילוסופיות מתוך פסקה ב'.

2. מה נאמר במשנה במסכת אבות, לפי פסקה ג'?

3. ציינו שלוש דרכים שהציעו פילוסופים לחשוב על טוב ורע (פסקה ה').

חלק ב': הסקה, השוואה והבנת מונח (רמה ב')

4. מדוע, לדעתכם, מפסיקים רוב האנשים לשאול "למה?" כשהם גדלים? מה אפשר להסיק מכך על הצורך בלימוד פילוסופיה? (הסקה)

5. השוו בין "דע את עצמך" לבין "אם אין אני לי – מי לי?" (פסקה ג'). מה משותף לשני הרעיונות, ובמה הם שונים? (השוואה)

6. הסבירו מהו "ניסוי מחשבתי", ומה הקשר בין ניסוי הספינה לבין השאלה "מי אני?". (מונח)

חלק ג': טיעון והבעת עמדה (רמה ג')

7. יש הטוענים שצריך להוסיף לתוכנית הלימודים בחטיבה שיעור פילוסופיה קבוע, ויש הטוענים שזה בזבוז זמן על שאלות שאין להן תשובה. באיזו עמדה אתם תומכים? נמקו, והסתמכו על פרט אחד לפחות מן הטקסט או מניסיונכם.

💡 (תזכורת לכתיבת תשובה מלאה: הצהרת עמדה ברורה + נימוק הגיוני + הוכחה או דוגמה)

☐ כתבתי עמדה ברורה ☐ הוספתי נימוק הגיוני ☐ הבאתי הוכחה או דוגמה

משימת כתיבה

8. בחרו אחת מן הדילמות בפסקה ה' (למשל: האם מותר לשקר כדי לא לפגוע?). כתבו פסקת עמדה, והתמודדו עם טענה נגדית אחת (8–10 שורות).

🎟️ כרטיס יציאה

1. משפט אחד מן הטקסט שאני זוכר/ת: _____

2. שאלה שעדיין יש לי: _____

איך הרגשתי בתרגול? ☐ 😀 ☐ 🙂 ☐ 😐 ☐ 😟